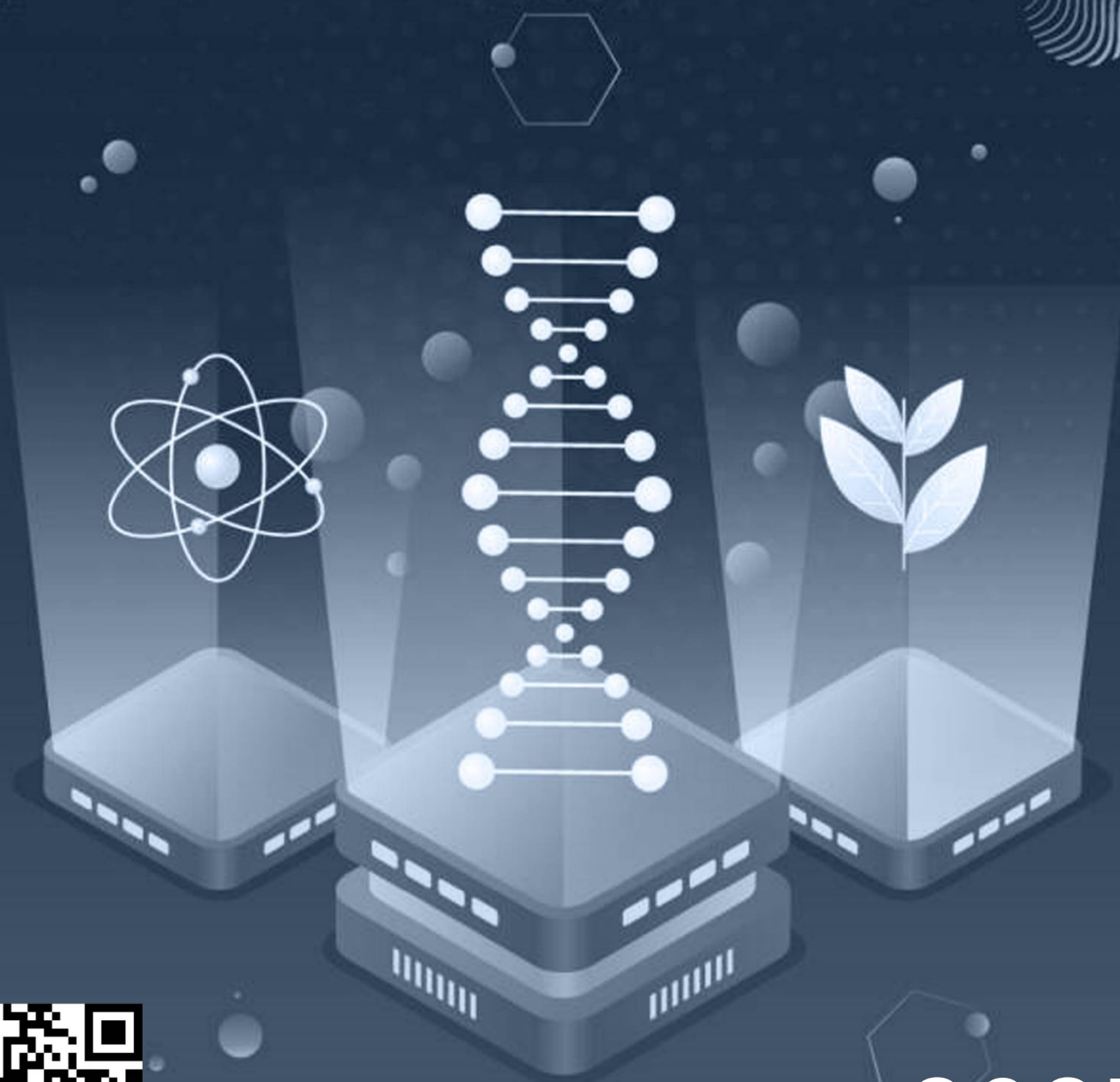

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 3, Issue 8 **2025**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 8 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HOMEP 8

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 8

TOHKENT-2025

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «МА'МUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»
№8 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2025-8>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rfaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belorusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sul-tonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением № 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: Xurshid Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

FILOLOGIYA

1. Safarova Svetlana Satimovna XIVA XONLIGINING G‘ARBIY SIBIR HUDUDI BILAN MADANIY ALOQALARI TARIXI.....	7
2. Машарипова Садокат Абдуллажонова ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ОБРАЗ АМИРА ТИМУРА ПО КНИГЕ Т. ВАСИЛЬЧЕНКО “ЭМИР ТИМУР. ИСТОРИЯ, ЛИЧНОСТЬ, ВРЕМЯ”.....	14
3. Raufjon Mahmudov, Sultonova Jayrona O‘ZBEK XALQ ERTAKLARINING LEKSIK QATLAMLARI VA LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLARI.....	19
4. Шухрат Эркинович Худайбергенов ЯЗЫКОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ КЛАССИЧЕСКИХ КИНОКОМЕДИЙ В ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКОМ РАКУРСЕ.....	26
5. Bobir Maxammadov MIKROSOFT WINDOWS OPERATSION TIZIMI TERMINLARINING MAXSUS LUG‘ATLARDA BERILISHI.....	32
6. Raufjon Mahmudov, R.Allaberganova O‘ZBEK TILIDAGI TARIXIY ANTROPONIMLAR.....	37
7. Abdullayeva Shaxnoza TERMINOLOGIYA VA ONTOLOGIYA MUNOSABATLARI.....	43
8. Raufjon Mahmudov, Nilufar Zaripova ABU RAYHON BERUNIYNING “OSOR UL-BOQIYA” ASARI VA TILSHUNOSLIK AN‘ANALARI.....	54
9. Rasulqulova Sitora Shodmonjonovna O‘G‘UZ LAHJASINING HUDUDIY XUSUSIYATLARI VA BILINGVIZM JARAYONLARI..	59
10. Raufjon Mahmudov, Dilfuza Ruzmatova JADIDCHILIK HARAKATI VA UNING XORAZM MADANIY HAYOTIDAGI O‘RNI.....	64
11. Sherzod Atajanov UMUMERONIY TILLAR BILAN BOG‘LIQ ANTROPONIMIK TIZIM.....	72
12. Safarova Svetlana Satimovna XV – XVI ASRLARDA XORAZM VOHASINING QUYI VOLGABO‘YI HUDUDLARI BILAN ALOQALARI.....	77
13. Вазира Муродова “ОИЛА” КОНЦЕПТИНИНГ КОГНИТИВ ХУСУСИЯТЛАРИ.....	83
14. Вазира Муродова “ОИЛА” КОНЦЕПТИНИНГ ЭТИМОЛОГИК – СЕМАНТИК ТАМОЙИЛЛАРИ.....	89

TARIX

- 15. Matqurbonov Omonbek Odilbekovich, Jumanazarova Sadoqat Zafarbek qizi**
KARVON YO'LI BO'YLAB HARAKAT QILGAN XORAZM SAVDOGARLARINING
SHARQIY YEVROPA VA KAVKAZDAGI FAOLIYATI.....99
- 16. Ismailov Bobur Baxramovich**
XIVA XONLIGIDA SO'NGGI O'RTA ASRLARDA METALSOZLIK XOM-ASHYO
MANBALARI VA TASHQI SAVDO ALOQALARI TARIXI.....103
- 17. Palvanova Tuxtajon Palvanovna**
XORAZMDA TEATR SAN'TINING TASHKIL TOPISHI VA RIVOJLANISHI.....108

Palvanova Tuxtajon Palvanovna-
UrDU tayanch doktoranti
polvonova.1997@gmail.com

XORAZMDA TEATR SAN'TINING TASHKIL TOPISHI VA RIVOJLANISHI

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.17154680>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada sovet davrida Xorazm vohasida teatr san'aning tashkil topishi to'g'risida so'z boradi. Shuningdek xavaskorlik to'garaklari, truppalar va davlat teatrlari jamoalari faoliyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: teatr, hukumat teatri, xavaskorlik to'garaklari, truppa spektakl, pyessa, drama, komediya, rejissyor, aktyor.

Палванова Тухтажон Палвановна-

Докторант базовой докторантуры,
Ургенчский государственный университет

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ТЕАТРАЛЬНОГО ИСКУССТВА В ХОРЕЗМЕ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается становление театрального искусства Хорезмского оазиса в советское время, раскрывается деятельность самодеятельных кружков, трупп и государственных театральных коллективов.

Ключевые слова: театр, правительственный театр, любительские коллективы, труппа, представление, пьеса, драма, комедия, режиссёр, актёр

Palvanova Tukhtajon Palvanovna-

Basic Doctoral Student,
Urgench State University

FORMATION AND DEVELOPMENT OF THEATER ART IN KHOREZM

ABSTRACT

This article discusses the formation of theatrical art in the Khorezm oasis during the Soviet era. It also reveals the activities of amateur circles, troupes, and state theater teams.

Keywords: theater, government theater, amateur groups, troupe, performance, play, drama, comedy, director, actor

KIRISH VA DOLZARBLIGI

An'anaviy teatr tarixi juda qadimiy va boydir. Uning kurtaklari ibtidoiy jamoa davridayoq yuzaga kelgan. Ya'ni teatr san'ati ov va boshqa mehnat jarayoni aks etgan taqlidiy raqslar, jangavor va halq o'yinlari, tabiat kuchlariga topinish oqibatida yuzaga kelgan marosimlar shaklida namoyon bo'lgan. O'zbekistonning ko'pgina soylari va g'orlaridan topilgan qoyatosh tasvirlari va bizgacha yetib kelgan ba'zi o'yinlar shundan dalolat beradi.

Vaqt o'tishi bilan teatr unsurlari tobora murakkablashib borib, tabiatga qush va hayvonlarga ruhlarga bo'lgan ishonch – e'tiqodlar, zardushtiylikdan kelib chiqadigan tuli tuman urf odatlar, marosimlar bilan chatishib ketib asrlar osha o'ziga xos tomosha san'atini vujudga keltirgan.

METODLAR VA ORGANILISH DARAJASI

Tadqiqotda tarixiy-sotsiologik va lingvistik tahlil usullari qo'llanildi.

Tarixiy manbalarni o'rganish – Xorazm vohasida XVIII–XX asrlarda faoliyat yuritgan teatr guruhlariga haqidagi yozma va arxiv hujjatlari tahlil qilindi.

Etnografik materiallar – xalq o'yinlari, marosim qo'shiqlari, raqslar va ularning sahna shakliga aylanish jarayoni kuzatildi.

Qiyosiy tahlil – Xorazm, Farg'ona vodiysi, Toshkent, Buxoro va boshqa hududlardagi teatr an'analari o'zaro solishtirildi.

Manbashunoslik yondashuvi – “Inqilob quyoshi” gazetasi, Xorazm viloyati arxivlari hamda ilmiy adabiyotlar asosiy asos bo'ldi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

XVIII-asr oxir va XIX-asr boshlariga kelganda O'zbekiston hududlarida teatrning asosiy turlari saqlanib, repertuar va ijro uslubida o'ziga xos xususiyatlari rivojlandi. Shaharlarda ijrochi san'atkorlarning uyushmalarining faoliyati kuchaydi. Xorazmda “Xatarli o'yin”, “To'kma” tomoshalari keng yoyildi. Farg'ona vodiysi va Toshkentda qiziqchilik va askiya taraqqiy etdi. XIX asrning ikkinchi yarmida Qo'qonda Zokir eshon boshliq 30 yaqin qiziqchilar guruhi, Buxoroda Tula masxara boshliq 20 yaqin masxarabozlar guruxi shuxrat qozongan.

Rossiya mustamlakachiligi davrida Turkiston o'lkasiga o'z g'oyaviy-estetik xususiyatlari bilan mahalliy an'anaviy teatrdan kiskin farq qiliuvchi rus. Keyinchalik tatar va ozarbayjon teatr guruhlariga kirib kela boshlagan. O'zbek madaniyatining ilg'or nomoyondalari (Furqat, Ahmad Donish, Behbudiy, Abdulla Avloniy) ular ko'rsatgan tomoshalarga katta qiziqish bilan qarab, mahalliy ziyolilarni ulardan o'rganishga chaqirdilar. Shu tarzda yangi ko'inishdagi milliy teatrni yaratish harakati yuzaga keldi.

1914 yilda Samarqandda Behbudiy boshchiligidagi tashkil etilgan birinchi o'zbek havaskorlik teatr guruhi uning “Padarkush”dramasini sahnalashtirdi.

Xorazmda ilk teatr 1922 yil 22 aprelda Xiva shahrida “Hukumat teatri” nomi bilan tashkil qilinadi. Mazkur teatr Muhammad Sharif Polvonov va Hamza Hakimzoda Niyoziy nomi bilan bog'liq. Dastlab unda 12 nafar sanatkordan iborat bo'lgan[1].

Muhammad Sharif Polvonov - Xukumat teatriining birinchi rejissor bo'lgan. O'sha paytlarda Muhammad Sharif Polvonov rejissorligida H.H.Niyoziyning “Tuhmatchilar jazosi”, “Zaharli hayot yoxud ishq qurbonlari”, “Farg'ona fojiasi”, M. Uyg'urning “Turkiston tabibi”, G'. Zafariyning “Erk bolalari”, U.Xojibekovning “Arshin Mol Alan” va “Er va xotin” asarlari ham sahnaga olib chiqildi. [2]

Teatr Xorazm okrugi ijroiya qo'mitasining 1927-yilgi hisobotida ko'rsatilishicha 1925-yilda Xorazm davlat byudjeti hisobida 5 ta klub 1 ta teatr faoliyat ko'rsatgan. Klublar qoshida musiqa drammatik to'garaklari ishlab turgan.

Xorazm viloyati partiya arxivi fondlarida saqlanayotgan hujjatlarda 3 ta drammatik musiqa va 1 ta xor to'garagida 107 ta xavaskor va xalq san'atkorlari ishtirok qilganliklari ta'kidlanadi. O'sha 1925-yilning faqat may oyidagina Urganch shahar badiiy xavaskorlar to'garaklari kuchi bilan 23 ta konsert berilganligi xabar etiladi[3].

Xorazm okrugi ijroiya qo'mitasi 6-sentabr 1923-yilda “Barcha teatr jamoalarini, kinoteatrlarni mahalliy soliqlardan ozod qilish” to'g'risida qaror qabul qilindi. Bu qaror viloyatdagi barcha teatr to'garaklarining ish faoliyatini yanada jonlantirib yubordi. Xivadagi hukumat teatri,

“Yoshlar sayyor teatri” pedagogika bilim yurti qoshida tutilgan xavaskorlik to‘garagi, Urganch shahridagi may klubi “Qizil oktabr” zavodi qoshidagi teatr uyushmalari Xorazmning iste’dodli kishilarini birlashtirdi va ular keyinchalik Xalq teatri faoliyatida faol ishtirok qildilar[4].

O‘sha davrda Xorazmda 2 ta Urganch va Xiva xalq teatrlari shakllangan va faoliyat ko‘rsatayotgan edi. Har bir tumanda truppalari, klublar qoshida xavaskorlik to‘garaklari muntazam ishlab turdilar. Xalq teatrlari ijodkorlari Matyusuf Xarratov chokar, Safo Mug‘anniy, Komil Devoniy, Madraxim Yoqubov, Sheroziy, Matyoqub Otajonov, Xojixon Boltayev, Ahmadjon Kazanskiy, Samandar Saraymanov sahna ustasi Abdulla Ismoilov, Onabibi Safayeva, Xudoybergan Devonov va boshqa mashhur san‘atchilar drammatik to‘garakning ishlariga ham rahbarlik qildilar.

1927-1929-yillar Xorazmda drammatik teatrlar va to‘garaklarning tashkiliy jihatdan mustahkamlanib ularning repertuarlari yangi asarlar bilan boyib borayotgan davr edi. Bu davrda davlat teatrlarida va drammatik to‘garaklarda Xamzaning “Tuxmatchilar jazosi”, “G‘olibiyat”, Abdulla Qodiriy “Baxtsiz kuyov”, Behbudiyning “Padarkush”, Cho‘lponning “Yorqinoy”, G.Zafariyning “Xalima” Alisher Navoiyning “Layli va Majnun”, “Farhod va Shirin” asarlari asosida ishlangan shu nomdagi drammatik asarlari sahnalashtirilib xalqqa ko‘rsatildi. Madaniy markaz 1929-yilda Xivadan Urganchga ko‘chadi.

Urganch shahrida davlat teatri va uni yetarli mutaxassis kadrlar bilan ta‘minlash masalasi kun tartibiga qo‘yiladi. Bu haqda “Inqilob quyoshi” gazetasi shunday xabar bergan edi: Bugun Urganch sahna ishining qaldirg‘ochi bo‘lib qanot qoqa boshladi. Mahalliy tashkilotlarning tashabbusi bilan Urganchdagi sahna xavaskorlarini bir markazga yig‘ib, ulardan shtatdagi truppa tashkil qilinadi[4].

Bu truppa yanvarning o‘rtalaridan ish boshladi. Truppani iqtisodiy jihatdan qo‘llab-quvvatlash uchun 22 ming so‘m pul ajratildi.

Urganch davlat teatri bilan bir qatorda Xivada ham davlat teatri ishlab turdi. Urganch davlat teatrlarining oyoqqa turishi va rivojlanishida Tamaraxonim Zuxurqabulov, Platjon Raximov, Akbar Muhammadov, Yusufjon Dadajanov, Vahobjon Fayozov kabi mashhur san‘atkorlarning xizmatlari sezilarli bo‘lgan. Urganch davlat teatri mohir artistlar, ashullachilar va raqqosalar tayyorlash maktabi bo‘ldi.

Bular orasida Bibijon Devonova, Matniyoz Yusupov, Razzoq ota, Matchan Xudoyberganov, Rajabbibi Bayjanova, Mahmudjon Safayev, Qalandar Boyjonov, Onabibi Safayeva raqqosalar Roziya Abdurahmanova, Oyibibi Karimova, O‘rozgul G‘oibova, A.Mahmudova, O.Ro‘zmatova, X.Raxmanovalarning ijrochilik san‘atini alohida qayd qilib o‘tish mumkin.

30-yillarda Xorazmda xalq qo‘shiqlari musiqasi va raqsini yozib olish ishi boshlandi. Matyusuf va Matyoqub Xarratovlar, Safo Mug‘anniy, Komiljon Ismoilov Devoniy, Bibijon Devonova va boshqalarning ashullalari plastinkaga tushirildi. Xorazm musiqasiga oid bir qancha risolalar chop etildi.

Fahriddin Roziyning XII asrda fors tilida yozgan musiqaga doir asari o‘zbek tiliga o‘girildi. 1935-yilda Xorazm qo‘shiqlari va maqomlaridan 48 na‘muna o‘rganish uchun tayyorlandi. O‘sha yili okrug davlat teatri qoshida “Yosh tomoshabinlar teatri” tashkil etildi. 30-yillarda Xorazm teatrlarida “Layli va Majnun”, “Farhod va Shirin”, “Xalima”, “G‘arib va Shoxsanam”, “Gulsara”, “Arshin mol alan”, “Uylanish”, “Isyon”, “Niqob yirtildi” kabi spektakllar namoyish etildi[6].

1937-yilda Moskvada o‘zbek adabiyoti va san‘ati o‘n kunligi dekadasini o‘tkazish haqida qaror qilindi. Bu xabar adabiyot san‘at ahillarining ijodiy qobiliyatini namoyish qilish uchun bir sinov vazifasini o‘tar edi. Shu munosabat bilan 1936-yilning 26-iyulidan 10-avgustigacha Urganch shahri va barcha tumanlarida dekada ishtirokchilarini tanlash maqsadida tanlov festivallari o‘tkazildi.

Bu tanlov festivallarda Xorazm okrugi xavaskorlik to‘garaklari, truppalari va davlat teatrlari jamoalari qatnashdilar. Natijada Safo Mug‘anniy, Madraxim Yoqubov Sheroziy, Rahim Ollaberganov, O‘rozgul G‘oibova, Xudak Qurbonov va boshqa atoqli san‘atkorlar tanlab olindi. Shoirlardan Safo Mug‘anniy, Komiljon Ismoilov Devoniy, Matyusuf Xarratov, Chokar, Otamaxsum Muhammad Latif o‘g‘li, Partavlarning iqtidori va talantiga butun O‘zbekiston qoyil qolgan edi. Shuning uchun ham O‘zbekiston oqsoqoli B.Yo‘ldosh Oxunboboyev ularni Moskvada

o'tkaziladigan o'zbek adabiyoti va san'atining 10 kunligini tayyorlash maqsadida Toshkentga chaqirtiradi. Safo Mug'anniy Xorazm xalq qo'shiqlari negizida bir qancha instinirovkalar yaratdi.

U ham musiqachi, ham ashullachi, ham shoir edi. Safo Mug'anniy, Chokar, Komiljon Devonov, Partavlar o'zlari yozgan she'rlariga o'zlari kuy bastalab uni birinchi bo'lib xalq o'rtasida ijro etganlar.

Chokar va B.Raxmanov hamkorlikda "Xorazm musiqasi tarixi" nomli kitob yozib, 1925-yilda Moskvada nashr etadi. Chokar otasi Matyoqub Xarratov bilan hamkorlikda 30 dan ortiq Ovrupacha kuch yaratadi. Uning "Kolxoz kuyi", "G'ayrat paxtaga", "Paxtani tering qizil askar", "Mudofaa marshi", "Qizil qo'shin", Zindabod Deqoniy" kabi ashullalari shular jumlasidandir. Xorazm teatr san'atini rivojlantirishda, Xorazm xalq ashullalarini to'plash hamda mahalliy san'atkor kadrlar tayyorlash borasidagi xizmatlari uchun Chokar 1944-yilda "O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan san'at arbobi" unvoniga sazovor bo'ldi. 30-yillar oxirlarida viloyatda xotin-qiz garmonchilar ansambli tashkil etildi. Bu ansamblga 15 nafar qiz juvonlar jalb qilindi. Ular orasida mashhur garmonchi Saraxon va taniqli san'atkor Onajon Safayevalar ham bo'lgan.

Shuni ta'kidlash keraki 1925-1941-yillar mobaynida Xorazm teatr san'atini, jumladan ashullachilik, raqqosachilik san'atini rivojlantirishda, viloyat va Respublikada tanilgan san'atkorlarni tarbiyalab voyaga yetkazish borasida ko'p ishlar qilindi. Shu yillar davomida o'lkada mashhur shoirlar, yozuvchilar, sahna ustalari yetishib chiqdi. 1928-yilda Xorazm okrugi yozuvchilarini bir tashkilotga birlashtirish maqsadida "Qizil Qalam" tashkilotining Xorazm bo'limi tashkil etildi. 1934-yildan esa O'zbekiston yozuvchilarining Xorazm bo'limi sifatida ish olib bordi. Xorazm mehnatkashlarining ma'naviy-madaniy saviyasini oshirishda mahalliy matbuot va radio qo'mitasining xizmatlari ham sezilarli bo'ldi. 1937-yildan boshlab viloyat radio qo'mitasi eshittirishlar bera boshlari "Inqilob quyoshi", "Xorezmskaya Pravda" va tuman ro'znomalari mehnatkashlarni kundalik yangiliklar va xabarlar bilan tanishtirib bordilar.

Ikkinchi jahon urushi yillarida Xorazm teatri bir qancha konsert dasturlari va o'sha davrdagi o'zbek askarlarining mardligini tarannum etuvchi o'nlab pyessalar yaratildi. Urushdan so'ng teatrda chet el va rus klassik dramaturgiyasining eng yaxshi tarjima asarlaridan K.Gorsining "Malikai Turandot", N.V.Gogolning "Revizor", A.S.Pushkinning "Xasis ritsar", A.N. Ostrovskiyning "Sepsiz qiz", "Aybsiz aybdorlar", Molerning "Skapening nayranglari", Shillerning "Makr va muhabbat", N.Dumbadzening "Xush kelibsiz", E.Roblesning "O'limdan kuchli", Shekspirning "Gamlet" kabi spektakllar sahnalashtirildi.

1959-yil Muhammadrizo Ogohiy tavalludining 150 yilligi munosabat bilan teatrga Ogohiy nomidagi Xorazm Davlat musiqali drama va komediya teatri nomi berildi.

1960-80-yillarda Xorazmda musiqa ijrochilik san'atining, ayniqsa teatr san'atining ham bir muncha rivoj topgan yillari bo'ldi. Bunda Xorazmning keksa avlodga mansub xofizlari Madrim Yoqubov-Sheroziy, aka-uka Hojixon va Nurmamat Boltaevlar, Komiljon Otaniyozovlarning katta xizmatlari bor. Ular iqtidorli yoshlarni o'z atrofiga to'plab Xorazmning betakror ashula va musiqa san'ati sirlarini ularga o'rgatdilar, o'zlaridan iste'dodlii shogirdlar qoldirdilar. Ayniqsa ularning tashabbusi bilan tashkil etilgan Xorazm maqomchilar ansambli endilikda respublikaga tanilgan iste'dodli ijrochilarni yetkazishda alohida maktab bo'ldi. Shulardan Otajon Xudoysukurov, Bobomurod Hamdamov, Ortiq Otajonov va Ro'zmat Jumaniyozov kabi san'at shaydolari o'zlarining ijrochilik mahorati bilan respublikada emas, hatto qo'shni respublikalarda ham hurmat va ehtiromga sazovor bo'ldilar.

O'sha yillarda Xorazmda teatr-sahna san'ati ham rivoj topdi. Respublikaning keksa teatrlaridan Ogahiy nomli drama va komediya teatri Xorazmning madaniy hayotida alohida rol o'ynadi. 1970-yil oxirida viloyat teatri Urganch shahri markazida barpo etilgan yangi chiroyli binoga ko'chdi. Teatr jamoasi o'sha yillarda iqtidorli yosh aktyorlar va musiqachilar bilan mustahkamlandi. Bu teatr repertuarlarini yangi zamonaviy asarlar bilan boyitish va sahnalashtirish imkonini berdi. Teatr repertuarlarida Hamza Hakimzoda Niyoziy, A. Qahhor, M. Shayxzoda, Uyg'un va I. Sulton kabi o'zbek dramaturglari asarlari bilan birga chet el dramaturglarining sahna asarlari ham keng namoyish qilindi. Shuningdek teatr sahnasida mahalliy avtorlardan Yu.Yusupov -

Ayyomiyning “G‘arib oshiq va Shohsanam”, “Mavlono Ogahiy”, “Tun va Noxun” kabi A.Bobojonning “So‘ngi xon”, “Oshiq G‘arib”, Egam Rahimning “Ma‘rifag qurbonlari”, R.Bekniyozning “Sensiz yashay olmayman”, “Ikki o‘t o‘rtasida”, E.Samandarovning “Ajdodlarimiz qilichi”, “Munozara davom etadi”, Q.Matrizaevning “Maxtumlari”, “Qasam va vijdon” kabi asarlari sahnalashtirilgan.

Xulosa qilib aytganda Xorazm drama va komediya teatri viloyatdagina emas, respublikada nom taratgan mashhur aktyorlarni, rejissyor va kompozitorlarni tarbiyalab berdi. Shu bilan birga viloyatda vujudga kelgan teatrlar, truppalar, ansambllar, xavaskorlik to‘garaklari jamoalari xalqqa sidqidildan xizmat qilib, uning madaniy saviyasini oshirishda katta xissa qo‘shganlar.

Iqtiboslar / References / Сноски

1. Собиров О. Хоразм воҳаси театрлари 1917-1941 йиллар. – Тошкент: “Ғафур Ғулум”. 1991 й. – Б. 46..
2. Огоҳий номли Хоразм област ўзбек давлат музыкали драма ва комедия театри. Ўзбекистон театрларида. Хоразм, “Матбуот”, 1982.
3. Хоразм вилояти давлат архиви. 41- фонд, 1-руйхат, 9-йиғма жилд 3-4 варақлар.
4. Матниёзов М. Хоразм тарихи. 1-жилд. – Урганч: 1997 й. – Б. 112
5. “Инқилоб кўши”, 1931 й, 26 январ.
6. Матниёзов М. Хоразм тарихи. 1-жилд. – Урганч: 1997 й. – Б. 112

ISSN 2181-9696

Doi Journal 10.26739/2181-9696

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»
JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000